

คุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน
ในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม
THE VALUES OF PAGODAS TOWARDS WAYS OF LIFE OF PEOPLE
IN KHON KAEN, ROI-ET AND MAHASARAKHAM PROVINCES

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐบุณโญ

อุทัย วรเมธีศรีสกุล

พระมหาณัฐพันธ์ สุทศสนวิภาณี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phramaha Phisit Visittapañño

Uthai Woramethisrisakul

Phramaha Natthabhan Sudassanavibhānī

Mahachulalongkorntajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author; Email: Pipisit1@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระธาตุเจดีย์ในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด และเพื่อวิเคราะห์คุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน ในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลภาคสนาม โดยการสำรวจข้อมูล (Survey) การสัมภาษณ์ (Interview) จากนั้นทำการสรุปวิเคราะห์ และสังเคราะห์ แล้วนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

ประวัติความเป็นมาของพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท พระธาตุเจดีย์ เป็นสิ่งก่อสร้างหรือสถูปสถานที่อันเป็นสิ่งก่อสร้างสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้า หรือเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเพื่อกราบสักการบูชา มี 4 ประเภท คือ 1. พระธาตุเจดีย์ ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าและพระสาวก 2. ธรรมเจดีย์ ที่บรรจุพระธรรม 3. อุเทสิกเจดีย์ ที่สร้างค้อมหรือบรรจุใส่พระธาตุ และ 4. บริโภคเจดีย์ ที่บรรจุใส่สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคยใช้สอย

ประวัติความเป็นมาของพระธาตุเจดีย์ในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด คือ 1. พระธาตุขามแก่น วัดเจติยภูมิ ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น 2. พระธาตุแก่นนคร วัดหนองแวง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 3. พระธาตุอุ้มบุญ วัดภูดินจี่ ตำบลโพธิ์ศรีสว่าง อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด 4. พระมหาเจดีย์ชัยมงคล ตั้งอยู่ที่ วัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วินาราม อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด และ 5. พระธาตุนาดูน ตั้งอยู่ที่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีการสืบสานการท่องเที่ยวประเพณีวัฒนธรรมการนมัสการบูชาพระธาตุเจดีย์ในแต่ละจังหวัด และความเชื่อมโยงระหว่างวิถีชีวิตของชุมชนกับพระพุทธศาสนาจนได้ขึ้นชื่อว่า “เมืองท่องเที่ยววันวิถีพุทธ”

สำหรับคุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน ในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม มี 6 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านการสักการะเป็นสถานศักดิ์สิทธิ์ พระธาตุเจดีย์เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ แห่งการกราบไหว้อันศักดิ์สิทธิ์ 2. ด้านการเป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ พร้อมใจกันไปนมัสการบูชาเป็นประจำทุกปี 3. ด้านการแสวงบุญและสักการะเคารพของประชาชน มีการทำบุญสักการะบูชาทุกวัน 4. ด้านการเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่นคงของบ้านเมือง คติชนและความเชื่อเป็นสัญลักษณ์ ศูนย์กลางเป็นฐานความมั่นคงของบ้านเมือง 5. ด้านการทำนุบำรุงและสืบทอดพระพุทธศาสนา ในแต่ละสมัยของเจ้าผู้ครองนครทุกพระองค์ และ 6. ด้านการเป็นปูชนียสถานโบราณวัตถุ เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ได้จารึกประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้อย่างทรงคุณค่า

คำสำคัญ : คุณค่า, พระธาตุเจดีย์, วิถีชีวิต

Abstract

The aims of this research were: to study the history and background of Pagodas (or cetiya) in Theravada Buddhism and those in Khon Kaen, Roi-et and Mahasarakham provinces; to analyze their value towards the ways of life of people in the provinces. This study was carried out by means of qualitative research and the data were collected from the relevant documents and research, survey and interviews before being analyzed and synthesized. The researched information was presented by means of the descriptive analysis based on inductive reasoning principles.

The research results were as follows:

According to the history and background of Pagodas in Theravada Buddhism, the pagoda is a building or Stupa, a place that contains relics of the Lord Buddha or to enshrine Buddha images or to perform worship. There are 4 types of Pagodas: 1) Dhātu-cetiya: stupa enshrining the Buddha's relics; 2) Dhamma-cetiya: a doctrinal shrine; 3) Uddesika-cetiya: a shrine by dedication i.e. relics; 4) Paribhoga-cetiya: stupa enshrining the things used by the Buddha.

Based on the study of the history and background of the Pagodas in Khon Kaen, Roi-et and Mahasarakham provinces including 1) Phrathat Kham Kaen, Cetiabhumi temple, Bankham sub-district, Nampong district, Khon Kaen province; 2) Phrathat Kaennakhon, Nongweang temple, Mueangkoa sub-district, Mueang district, Khon Kaen province; 3) Phrathat Upamoong, Phudinci temple, Bhoorisawang sub-district, Pontong district, Roi-et province; 4) Phramahachedhichaimongkol, Phanamtipheprasitwanaram temple, Nongpok district, Roi-et province; 5) Phrathatnadoon, Nadoon district, Mahasarakham province, it was found that there are inheritance of tourism, traditions, culture, worship of the Pagodas in each province and the connection

between the ways of life of the community and Buddhism, to be reputed 'tourist city of Buddhist way of life'.

For the values of Pagodas on the ways of life of the people in Khon Kaen, Roi-et and Mahasarakham provinces, there are 6 areas as follows: 1) worship as it is a sacred place; the pagoda is a sacred symbol representing the Lord Buddha, Dharma and the monks; 2) a center of the hearts of Buddhists to worship as an annual tradition; 3) pilgrimage and worship of the people; there is a daily pilgrimage; 4) a symbol of the stability of the country, folklore and belief that is a central country's security; 5) maintaining and inheriting Buddhism in each period of every ruler; 6) shrine and antique that record the valuable history of Buddhism, cultures and local traditions.

Keywords: values, Pagoda, ways of life

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้มีแนวคิดและหลักความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุ และเจดีย์มาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ครั้งพุทธกาล โดยพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงสถานที่ควรระลึกถึงได้แก่ สังเวชนียสถาน 4 แห่งเพื่อเป็นสถานที่ควรเคารพสักการะและระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณ ธาตุเจดีย์ คือ เจดีย์หรือสิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2545: 114) เป็นสัญลักษณ์แห่งการเคารพบูชาอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวพุทธ เพราะสิ่งบรรจุอยู่ข้างในพระเจดีย์ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า เช่น พระบรมสารีริกธาตุ รอยพระบาท อัฐบริหารของพระพุทธองค์ หรือพระธาตุของพระอรหันตสาวกของพระพุทธองค์ ในแต่ในตำนานพระธาตุเจดีย์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้จารึกประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาไว้ว่าพระพุทธองค์ได้เสด็จมายังดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเมื่อครั้งสมัยพุทธกาล และได้ทรงพยากรณ์สถานที่ที่จะประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ (อุรังคธาตุ ตำนานพระธาตุพนม (ฉบับเดิม) (2483: 1) อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปะวิทยาการและความรู้

มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่างๆ เหล่านี้นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวมที่สามารถศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนของชุมชน

จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่มีประชาชนที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก มีพระธาตุตั้งอยู่เพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวพุทธในจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด ตลอดจนชาวพุทธทั่วทุกสารทิศทั้งในและต่างประเทศ ได้แก่ 1) พระธาตุขามแก่น ตั้งอยู่ที่วัดเจติยภูมิ ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น 2) พระมหาธาตุแก่นนคร ตั้งอยู่ที่วัดหนองแวง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 3) พระธาตุนาดูน ตั้งอยู่ที่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม 4) พระธาตุอุบลุม ตั้งอยู่ที่ตำบลโพธิ์ศรีสว่าง อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด และ 5) พระมหาเจดีย์ชัยมงคล ตั้งอยู่ที่ วัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วราราม อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด พระธาตุเจดีย์ตั้งที่กล่าวมานี้มีคุณค่าเพื่อน้อมนำจิตใจของผู้ที่ได้พบเห็นให้เกิดพุทธธานุสติ ระลึกถึงพุทธเจ้า พระผู้เป็นศาสดาแล้วเกิดศรัทธาประสาธนะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งยังเป็นภาพสะท้อนของความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่อย่างแยกกันไม่ออก นอกจากนี้องค์พระธาตุเจดีย์ยังมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวขอนแก่น ร้อยเอ็ดและมหาสารคาม ทั้งทางด้านการปกครองท้องถิ่น เศรษฐกิจ ชนบธรรมนิยมประเพณีวัฒนธรรม

ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาพระธาตุของจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่อพระธาตุ และคุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด ในด้านต่างๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระธาตุเจดีย์ในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด

3. เพื่อศึกษาคุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสำรวจข้อมูล (Survey) การสัมภาษณ์ (Interview) จากนั้นทำการวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และจะนำเสนอผลการวิจัยโดยรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

1. ด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ศึกษา 3 ด้าน คือ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพระธาตุเจดีย์ในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) วิเคราะห์คุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด

2. ด้านพื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยพิจารณา 5 แห่ง ได้แก่ 1) พระธาตุขามแก่น ตั้งอยู่ที่วัดเจติยภูมิ ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นเป็นปูชนียสถานของจังหวัดขอนแก่น 2) พระมหาธาตุแก่นนคร ตั้งอยู่ที่วัดหนองแวง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 3) พระธาตุนาดูน ตั้งอยู่ที่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม 4) พระธาตุอุ้มตั้งอยู่ที่วัดป่าวัดธาตุมุข ตำบลโพธิ์ศรีสว่าง อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด และ 5) พระมหาเจดีย์ชัยมงคล ตั้งอยู่ที่วัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วราราม อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด

3. ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการที่ดูแลพระธาตุเจดีย์ จำนวน 10 รูป/คน 2) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านพระธาตุเจดีย์ จำนวน 10 คน/คน 3) ผู้ได้รับอิทธิพลจากพระธาตุเจดีย์ จำนวน 15 คน/คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 35 รูป/คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด

5. การสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารแนวคิทธฤษฎีทางด้านการบริหารจัดการและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาเป็นแนวทางดังนี้ 1. การจัดทำแบบสำรวจ (Survey) เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและบริบทพื้นที่ที่ทำวิจัย พร้อมกับขอคำแนะนำจากที่ปรึกษาโครงการวิจัย เพื่อแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสม 2. จัดทำแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมตัวแปร กรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ในการวิจัย พร้อมกับขอคำแนะนำจากที่ปรึกษา

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documents) คือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำหนังสือลงนามโดยผู้บริหารมหาวิทยาลัยเพื่อขอความร่วมมือกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ เพื่อขอทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้การสังเคราะห์ข้อมูลในประเด็น ตำนานหรือประวัติ ความเชื่อ การปฏิบัติต่อพระธาตุเจดีย์และคุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อสังคม และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตามหลักอุปนัยวิธี (Induction method)

ผลการวิจัย

ด้านประวัติความเป็นมาของพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ประเภทของพระเจดีย์ในพระพุทธศาสนาออกเป็น 4 ประเภทคือ (1) พระธาตุเจดีย์ (2) ธรรมเจดีย์ (3) อุเทสิกเจดีย์ (4) บริโภคเจดีย์

ด้านประวัติความเป็นมาของเจดีย์ในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคามนั้น ในจังหวัดขอนแก่น มีพระธาตุซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน เป็นเคารพกราบไหว้สักการะเพื่อเป็นสิริมงคลอยู่ 2 แห่งคือ พระธาตุขามแก่น ตั้งอยู่ที่วัดเจติยภูมิ ตำบลบ้าน

ขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นเป็นปูชนียสถานของจังหวัดขอนแก่น และแห่งที่ 2 คือ พระธาตุแก่นนคร ตั้งอยู่ที่วัดหนองแวง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ภายในวัดหนองแวง มีพระมหาธาตุแก่นนคร หรือ พระธาตุเก้าชั้นฐานสี่เหลี่ยม สำหรับพระธาตุอุ้มมุง ตั้งอยู่ที่ตำบลโพธิ์ศรีสว่าง อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด สร้างพระธาตุพนมเสร็จแล้วจึงเกิดศรัทธาเห็นเนินดินที่ตรงนี้จึงได้สร้างสถาปัตยกรรมอุ้มมุงเป็นบริวารพระธาตุพนม เป็นที่สักการบูชาเช่นเดียวกับพระธาตุพนม พระมหาเจดีย์ชัยมงคล ตั้งอยู่ที่ วัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วราราม อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นเจดีย์ที่ใช้ศิลปะผสมผสานระหว่างภาคกลาง และภาคอีสานของประเทศไทย และพระธาตุนาดูน ตั้งอยู่ที่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งถือว่าเป็นพุทธมณฑลอีสาน

ด้านคุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน ในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม พระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน ในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม มี 6 ด้าน ดังนี้ 1. คุณค่าด้านการสักการะเคารพในฐานะถาวรวัตถุ/สถานศักดิ์สิทธิ์ พระธาตุเจดีย์เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าเป็นสัญลักษณ์แห่งการ เคารพ การนับถือ การกราบไหว้อันศักดิ์สิทธิ์ เพราะสิ่งที่บรรจุอยู่ข้างในพระเจดีย์ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า 2. คุณค่าด้านการเป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ ปัจจุบันนี้เมื่อถึงเทศกาลไหว้พระธาตุเจดีย์เจดีย์ชาวพุทธทั่วไปก็พร้อมใจกันไปนมัสการพระธาตุเจดีย์ในการบำเพ็ญบุญไม่ได้ขาด 3. คุณค่าด้านการแสวงบุญและสักการะเคารพของประชาชนทั่วไป เพราะในทุกภูมิภาคของประเทศไทยทางวัดก็จะมีประเพณีทำบุญการบูชาพระธาตุเจดีย์ในทุกวัน 4. คุณค่าด้านการเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่นคงของบ้านเมือง คติชนและความเชื่อการสร้างพระธาตุเจดีย์เพื่อเป็นศูนย์กลางของบ้านเมือง สร้างพระธาตุเจดีย์เพื่อให้เป็นหลักเป็นฐานความมั่นคงของบ้านเมือง และเป็นศูนย์กลางการติดต่อสื่อสารของบ้านเมืองทุกสมัย ทั้งยังเป็นปูชนียสถานอันเป็นสัญลักษณ์ของเมือง และเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทย 5. คุณค่าด้านการเป็นสัญลักษณ์การทำนุบำรุงและสืบทอดพระพุทธศาสนาพระธาตุเจดีย์เจดีย์เป็นสัญลักษณ์การทำนุบำรุงและสืบทอดพระพุทธศาสนา เพราะในตำนานพระธาตุเจดีย์เจดีย์แทบทุกฉบับจะบรรยายถึงการทำนุบำรุงปฏิบัติสังฆกรรมพระธาตุเจดีย์เจดีย์และการสืบทอดพระพุทธศาสนา ในแต่ละสมัยของเจ้าผู้ครองนครทุกพระองค์ และ 6. คุณค่าด้านการเป็นปูชนียสถานโบราณวัตถุของชาวพุทธเพราะตำนานพระธาตุเจดีย์

ยังเป็นบันทึกประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้จารึกประเพณี
พระพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมท้องถิ่นไว้อย่างทรงคุณค่า

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า คุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนในจังหวัด
ขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม
สามารถอภิปรายผลได้ว่า

มูลเหตุการณสร้างเจดีย์ในสังคมไทย การสร้างเจดีย์ก็เพื่อจะใช้เป็นที่บรรจุพระบรม
สารีริกธาตุหรือบรรจุอัฐิธาตุของบุคคลสำคัญเช่นเดียวกับสถูปเพื่อให้ประชาชนได้ระลึกถึง
และบูชาสักการะคุณงามความดีของบุคคลนั้น โดยแบ่งพระเจดีย์ออกเป็น 4 ประเภทคือ 1)
ธาตุเจดีย์ เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) บริโภคเจดีย์ ได้แก่
สังเวชนียสถาน 4 แห่งที่พระพุทธองค์ประสูติตรัสรู้ปรินิพพานและแสดงปฐมเทศนาแม่ที่สุด
เครื่องบริวารของพระพุทธเจ้ามีบาตรจีวรเป็นต้นบรรจุไว้เพื่อให้ประชาชนได้กราบไหว้บูชา 3.
ธรรมเจดีย์ ได้แก่ คัมภีร์ต่างๆ มีพระไตรปิฎกเป็นต้น 4) อุเทสิกเจดีย์ ได้แก่ สิ่งที่ทำเพื่ออุทิศ
พระพุทธองค์ เช่น พระพุทธรูป พระพิมพ์ เช่นเดียวกันกับที่พระธาตุพนมก็มีวัตถุประสงค์
สร้างเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระธาตุพนม ตาม
ตำนานมีว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วพระมหากัสปะพร้อมด้วยพระอรหันต์ 500 องค์
นำพระอัฐิธาตุ (กระดูกอก) ของพระผู้มีพระภาคเจ้า มาประดิษฐานไว้ ณ ภูเก้าพร้าวและพ
ยาทั้ง 5 เสนาอำมาตย์พร้อมประชาราษฎร์ก็สร้างพระธาตุเจดีย์บรรจุพระสารีริกธาตุของ
พระพุทธเจ้า เมื่อพ.ศ. 2518 องค์พระธาตุพนมชำรุดล้มลง ทางราชการได้ดำเนินการก่อสร้าง
ขึ้นใหม่ ให้คงสภาพเดิม เสร็จสิ้นเมื่อพ.ศ. 2522 การบูรณะโดยภาครัฐและเอกชน ในวันเพ็ญ
เดือน 3 ถึง แรม 1 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปีจะมีงานประจำปีเพื่อเป็นการนมัสการพระธาตุพนม
เช่นเดียวกับพระธาตุขามแก่น ตั้งอยู่ตำบลบ้านขาม อำเภอเมือง ตามตำนาน โมริยกษัตริย์
ได้ทราบข่าวว่าพระธาตุพนมได้ก่อสร้างขึ้น จึงเดินทางพร้อมด้วยพระอรหันต์จะนำเอาพระ
อังคารธาตุไปประดิษฐานไว้ด้วย แต่พระธาตุพนมสร้างเสร็จแล้ว จึงพากันเดินทางกลับ เมื่อ
มาถึงสถานที่ ณ ตอมะขามที่ใช้ประทับพระอังคารธาตุ ตอมะขามที่ตายแล้วกลับผลิดอกออก
ผลเป็นที่อัศจรรย์ จึงพากันก่อสร้างพระธาตุเจดีย์คล้ำตอมะขามไว้ แล้วพากันสร้างบ้านเมือง

ขึ้น ณ บริเวณที่ประดิษฐานของพระอังคารธาตุ ชาวขอนแก่นจัดให้มีงานนมัสการพระธาตุระหว่างวันที่ 13-15 เมษายน ของทุกปี

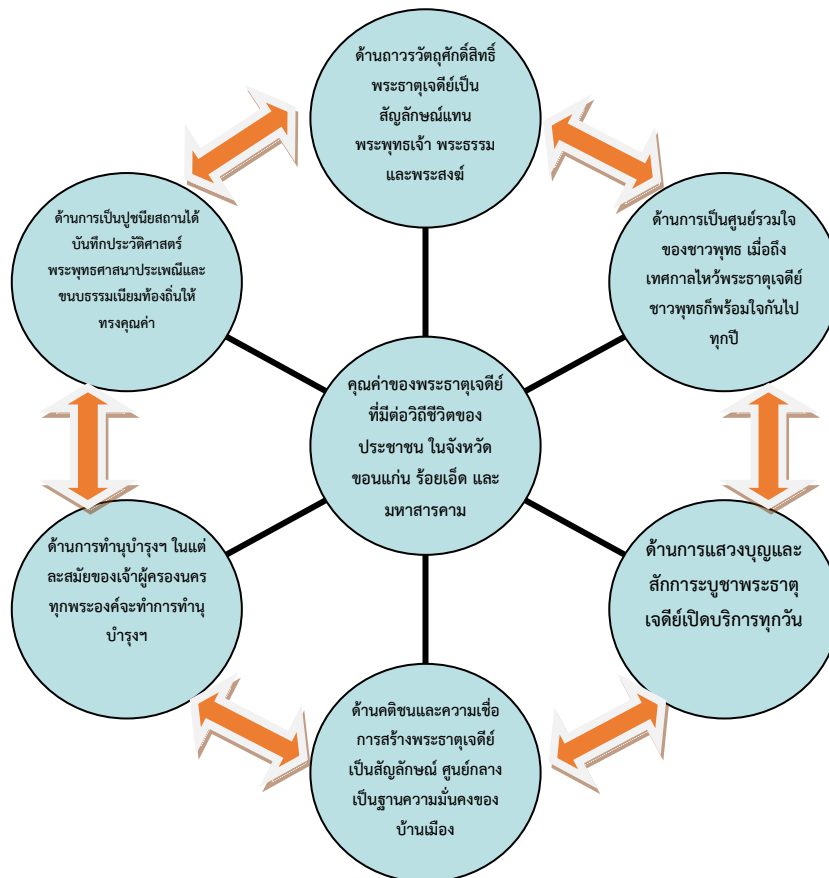
ส่วนประวัติความเป็นมาของเจดีย์ในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคามนั้น ในจังหวัดขอนแก่น มีพระธาตุซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน เป็นเคารพกราบไหว้สักการะเพื่อเป็นสิริมงคลอยู่ 2 แห่งคือ พระธาตุขามแก่น ตั้งอยู่ที่วัดเจติยภูมิ ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นเป็นปูชนียสถานของจังหวัดขอนแก่น บ้านขามเคยเป็นเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นเวลาประมาณ 2,000 ปี ตั้งแต่ พ.ศ 500 พระธาตุขามแก่นเป็นเจดีย์ที่สำคัญและเก่าแก่ที่สุดในประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น และแห่งที่ 2 คือ พระธาตุแก่นนคร ตั้งอยู่ที่วัดหนองแวง ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ภายในวัดหนองแวงมีพระมหาธาตุแก่นนคร หรือ พระธาตุเก้าชั้นฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ 50 เมตร เรือนยอดทรงเจดีย์จำลองแบบจากพระธาตุขามแก่น จัดสร้างขึ้นเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี และมหามงคลานุสรณ์ 200 ปี เมืองขอนแก่น ความสูงขององค์พระธาตุฯ 80 เมตร มีพระจุลธาตุ 4 องค์ ตั้งอยู่ 4 มุมและมีกำแพงแก้วพญานาค 7 เศียรล้อมรอบ เป็นศิลปะสมัยทวารวดี ผสมผสานศิลปะอินโดจีน ซึ่งเป็นลักษณะแบบชาวอีสาน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระสรวิชัย อภิปัญญา และคณะได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้: การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ” พบว่า เส้นทางท่องเที่ยววิถีชีวิตคู่วิถีธรรม: เส้นทางธรรม แหล่งท่องเที่ยวศูนย์รวมจิตใจชุมชน โดยแต่ละเส้นทางมีความโดดเด่นและคุณค่าทางพระพุทธศาสนาที่สามารถสื่อสารหลักธรรม ตลอดจนความโดดเด่นเชิงสถาปัตยกรรม ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป สำหรับพระธาตุอุ้มบุญ ตั้งอยู่ที่ตำบลโพธิ์ศรีสว่าง อำเภอโพหนอง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อ พ.ศ. 11 ได้ทราบข่าวว่าพระมหากัสสปะสร้างพระธาตุพนมเสร็จแล้วจึงเกิดศรัทธาเห็นเนินดินที่ตรงนี้จึงได้สร้างสถูปบรรจุเก็บฝุ่นอัฐิเป็นบริวารพระธาตุพนม เป็นที่สักการบูชาเช่นเดียวกับพระธาตุพนม พระธาตุนาดูน ตั้งอยู่ที่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีประวัติความเป็นมาโดยสังเขปคือเป็นโบราณสถานที่มีอายุมากกว่า 1,300 ปี ขุดพบเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2522 ขุดได้ สถูปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ค้นพบทำด้วยทองสำริด แยกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนยอด มีลักษณะเป็นปล้องไฉน จำนวน 2 ปล้อง ส่วนบนสุดเป็นปลียอดกลม 2) ตัวสถูปทำด้วยทองสำริด มีลักษณะคล้ายระฆัง หรือโอคว่ำ ส่วนยอดของตัวสถูป และพระมหาเจดีย์ชัยมงคล ตั้งอยู่ที่ วัด

ผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วินาราม อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นเจดีย์ที่ใช้ศิลปะผสมผสานระหว่างภาคกลาง และภาคอีสานของประเทศไทย คือ ระหว่าง พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม และพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นศิลปะที่กลมกลืนบนลวดลาย สี สัน หลากหลายงดงามตามแบบของสมัยใหม่ เป็นมหาเจดีย์เกิดขึ้นจากเจตนารมณ์ของหลวงปู่ศรี มหาวิโร ที่ต้องการจะสร้างถาวรวัตถุสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและอัฐิธาตุของพระเกจิอาจารย์สายอีสานที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้มากราบไหว้บูชา และยังเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ของพระภิกษุสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนผู้สนใจที่จะศึกษาพระพุทธศาสนาและปฏิบัติกรรมฐานด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุทนต์ อากาศโร และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย” พบว่า วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีกระบวนการสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่นักท่องเที่ยวตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยมีการสื่อสารและการพัฒนาจิตใจที่อาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การให้ไหว้พระสวดมนต์ การฝึกสมาธิ การเจริญปัญญา และการจัดกิจกรรมเชิงประเพณี เป็นต้น โดยใช้สื่อที่สำคัญ 4 ประเภท คือ 1) สื่อบุคคล 2) สื่อธรรมชาติ 3) สื่อประเพณีและกิจกรรม และ 4) สื่อมวลชน

อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนิกชนในภาคอีสานมีความผูกพันกับองค์พระธาตุ สลูป เจดีย์ มาเป็น เวลายาวนาน เพราะมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจการท่องเที่ยว การศึกษาวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมทั้งวิถีปฏิบัติที่ทำให้เกิดพุทธานุสติ พิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีรูปแบบและลักษณะที่แตกต่างกันไป ตามคติชนขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมที่ได้ยึดถือปฏิบัติของคนในแต่ละท้องถิ่น ทั้งพิธีบวงสรวงทางศาสนา พิธีบวงสรวงตามความเชื่อ รวมไปถึงพิธีบวงสรวงทางไสยศาสตร์ ที่เป็นเพียงการทำให้ ผู้บวงสรวงนั้นมีความสบายใจและมีกำลังใจในการใช้ชีวิตประจำวันต่อไปเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูเจดีย์ภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อจาโร/ใยแก้ว) ได้ศึกษาเรื่อง “อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นที่มีต่อชาวจังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ด้านความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ควรปฏิบัติต่อพระธาตุขามแก่นและพระธาตุต่างๆ ไป คือ ให้ถวายสักการบูชาด้วยจิตศรัทธาจริง ๆ มุ่งบุญที่กระทำเป็นที่ตั้งและจะต้องกล่าวคำบูชาด้วยวาจา อีกทั้งการตั้งสัจจะอธิษฐานด้วยสิ่งที่จะบนหรือขอขึ้น ๆ หากมีองค์พิธีการที่สมบูรณ์ครบถ้วนแล้ว เรื่องที่ขอก็มักจะสำเร็จ แต่หากไม่ครบและเหตุปัจจัยไม่สนับสนุน การขอหรือบนไว้ก็อาจจะไม่สำเร็จ จึงควรพิจารณา

อย่างรอบคอบด้วยปัญญา ประชาชนจะมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจอยู่ดีกินดีมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ ความสามารถอันเกิดจากการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหรือจากประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรอง สั่งสม คิดวิเคราะห์และนำมาใช้จนบังเกิดผล ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

สรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย พบว่า คุณค่าของพระธาตุเจดีย์ที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน ในจังหวัดขอนแก่น ร้อยเอ็ด และมหาสารคาม มี 6 ด้าน ดังนี้ 1. คุณค่าด้านการสักการะเคารพในฐานะถาวรวัตถุ/สถานศักดิ์สิทธิ์ 2. คุณค่าด้านการเป็นศูนย์รวมใจของชาวพุทธ 3. คุณค่าด้านการแสวงบุญและสักการะเคารพของประชาชนทั่วไป 4. คุณค่าด้าน

การเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่นคงของบ้านเมือง 5. คุณค่าด้านการเป็นสัญลักษณ์การทำงาน บำรุงและสืบทอดพระพุทธศาสนา 6. คุณค่าด้านการเป็นปูชนียสถานโบราณวัตถุของชาว พุทธ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะสงฆ์จังหวัด เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และพุทธศาสนิกชน ควรให้ความสำคัญเรื่องการรวบรวมทุนทรัพย์ไว้บูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุ และบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์แก่สังคมในโอกาสต่อไป ควรมีการออกกฎหมายและบทลงโทษที่รุนแรงแก่ ผู้ที่เหยียบย่ำ ลบหลู่ ดูหมิ่นพระธาตุเจดีย์ ศาสนาหรือสิ่งที่เป็นที่สักการะ เคารพ บูชา ของ คนในสังคม ให้เด่นชัดและจริงจังกว่านี้

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวพระธาตุเจดีย์ เชียงพุทธและวัฒนธรรมที่มี ลักษณะใกล้เคียงกันหรือลักษณะเดียวกันเพื่อหาทางเชื่อมโยง ปรับปรุงและพัฒนาในลักษณะ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

2) ควรจัดการท่องเที่ยวพระธาตุเจดีย์ เชียงพุทธและวัฒนธรรม ควบคู่ไปกับการ อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เพื่อการส่งเสริมและการรองรับจำนวน นักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคต

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการสร้างเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวพระธาตุเจดีย์ เชียงพุทธและ วัฒนธรรมแล้วนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2) ควรศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวพระ ธาตุเจดีย์ เชียงพุทธแบบบูรณาการในจังหวัดมหาสารคาม

เอกสารอ้างอิง

พระครูเจติยภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อาจาโร/โยแก้ว). (2554). *อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรม เกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นที่มีต่อชาวจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*.

พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: บริษัทสื่อตะวันจำกัด.

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน). (2554). *รูปแบบและเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในประเทศไทย*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสรวิชญ์ อภิปุญโญ. (2556). *รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้ : การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อรัญธธาตุ ดำนานพระธาตุนม (ฉบับเดิม). (2483). พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ อ.ต. หลวงประชุมบรรณสาร. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม. 2483.